

Μονή Ζωοδόχου Πηγής (Μπαλουκλί), Εκτός Τειχών

Summary :

Το προσκύνημα της μονής της Ζωοδόχου Πηγής στην Κωνσταντινούπολη ιδρύθηκε τον 6ο αιώνα σε χώρο όπου ανάβλυζε αγίασμα, γνωστό για τις θαυματουργικές του ιδιότητες, και, παρά την ολοσχερή καταστροφή των οικοδομημάτων μετά το 1453, η φήμη του μεγάλωσε κατά τη νεότερη εποχή. Ο εικονογραφικός τύπος της Παναγίας Ζωοδόχου Πηγής γνώρισε μεγάλη διάδοση από τους μεταβυζαντινούς καλλιτέχνες. Το 1793 ιδρύθηκε ο σύγχρονος ναός, ο οποίος συνδέθηκε με έντονη φιλανθρωπική δραστηριότητα. Το 1833 ξαναχτίστηκε στη μορφή με την οποία σώζεται μέχρι σήμερα.

Date

6ος αιώνας, 19ος αιώνας

Geographical Location

Κωνσταντινούπολη

1. Εισαγωγή

Το προσκύνημα της Ζωοδόχου Πηγής στο Μπαλουκλί, η Παναγία η Μπαλουκλιώτισσα, περιλαμβάνει το μοναστήρι, την εκκλησία και το αγίασμα της Ζωοδόχου Πηγής και βρίσκεται στα δυτικά της [Κωνσταντινούπολης](#), έξω από τα [χερσαία τείχη](#). Ο εικονογραφικός τύπος της Θεοτόκου Ζωοδόχου Πηγής διαδόθηκε σε όλο τον ορθόδοξο κόσμο. Η παράσταση είναι γνωστή από τις αρχές του 14ου αιώνα και απαντά στην κρητική ζωγραφική κυρίως σε δύο παραλλαγές.

Ανεξάρτητα από τις συνθήκες ίδρυσης του αγιάσματος της Ζωοδόχου Πηγής στην Κωνσταντινούπολη, το προσκύνημα αυτό εξελίχθηκε σε περίφημο τόπο λατρείας τη Βυζαντινή εποχή, τις παραμονές όμως της [Αλώσης](#) από τους Οθωμανούς ερημώθηκε και τα κτήριά του αφανίστηκαν.¹ Τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας στη θέση του είχε απομείνει μόνο ένα μικρό υπόγειο, το οποίο πλέον επισκέπτονταν λίγοι προσκυνητές. Η αναζωπύρωση της λατρείας στον τόπο του αγιάσματος χρονολογείται μετά το 1723, όταν τα επιτόπου θαύματα της Παναγίας και ο εν λόγω εικονογραφικός τύπος της –ο οποίος είχε αποδοθεί στον ευαγγελιστή Λουκά– απέκτησαν μεγάλη φήμη και συνδέθηκαν τόσο με τη θεολογία όσο και με την τέχνη της μεταβυζαντινής Ορθοδοξίας.

2. Η ιστορία του αγιάσματος

2.1. Το αγίασμα (η πηγή)

Το αγίασμα βρισκόταν έξω από τα χερσαία τείχη της Κωνσταντινούπολης, από το μέρος της πύλης της Σηλυβρίας. Ως ιαματική πηγή ήταν γνωστή από παλιά, στις θαυματουργικές της ιδιότητες όμως οι πηγές αναφέρονται από τα μέσα του 5ου αιώνα. Για την καταγωγή του ιερού υπάρχουν δύο βασικές εκδοχές του θρύλου:

1) Η πρώτη, την οποία εξιστορεί ο ιστορικός Προκόπιος στο έργο του *Περί κτισμάτων*, τοποθετεί την οικοδόμηση του αρχικού ναού στον 6ο αιώνα και αναφέρεται στον [Ιουστινιανό Α΄](#) (527-565).² Ο Ιουστινιανός κυνηγούσε στην περιοχή, σε ένα θαυμάσιο τοπίο, όταν οραματίστηκε ένα μικρό παρεκκλήσι, πλήθος λαού και έναν ιερέα μπροστά σε πηγή. «Είναι η πηγή των θαυμάτων» του είπαν. Και έχτισε μοναστήρι με υλικά που περίσσεψαν από την [Αγία Σοφία](#).³ Φαίνεται ωστόσο ότι επί Ιουστινιανού Α΄ ιδρύθηκε η μονή κοντά στην ήδη υπάρχουσα εκκλησία.⁴

2) Σύμφωνα με την παράδοση που αναφέρει ο Νικηφόρος Κάλλιστος,⁵ ο μετέπειτα αυτοκράτορας Λέων Α΄ ο Θραξ (457-474), όταν ως απλός στρατιώτης εισερχόταν στην Κωνσταντινούπολη, συνάντησε στη [Χρυσή Πύλη](#) έναν τυφλό που του ζήτησε νερό. Ψάχνοντας για νερό, η φωνή της Παναγίας τού υπέδειξε την πηγή «Λέων εισελθε εντός», εννοώντας να μπει στο σκιερό μέρος όπου ανάβλυζε η πηγή. Ακολούθησε τις εντολές της Θεοτόκου, βρήκε την πηγή και έτριψε με λάσπη τα μάτια του τυφλού, που ξαναβρήκε έτσι το φως του. Όταν θα γινόταν αυτοκράτορας, του είπε η προφητική φωνή, θα έπρεπε να χτίσει δίπλα στην πηγή εκκλησία. Ο Κάλλιστος περιγράφει τη μεγάλη αυτή εκκλησία με πολλές, αλλά λογοτεχνικές,

Μονή Ζωοδόχου Πηγής (Μπαλουκλί), Εκτός Τειχών

λεπτομέρειες,⁶ η περιγραφή του ωστόσο ταιριάζει περισσότερο στο οικοδόμημα του Ιουστινιανού. Εξακριβωμένο είναι το γεγονός ότι το 536 στη [Σύνοδο της Κωνσταντινουπόλεως](#), υπό τον πατριάρχη Μηνά (536-552), συμμετείχε και ο Ζήνων, ηγούμενος «του Οίκου της αγίας ενδόξου Παρθένου και Θεοτόκου Μαρίας εν τη Πηγή».⁷

2.2. Το προσκύνημα (τα μνημεία)

Δυστυχώς δεν είναι γνωστά αρχαιολογικά στοιχεία για το αρχιτεκτονικό σχήμα των κτισμάτων του αγιάσματος κατά τη Βυζαντινή εποχή. Στην αυλή βρίσκονται οι τάφοι των [οικουμενικών πατριαρχών](#). Το 1793 χτίστηκε μεγαλύτερη εκκλησία με δωρεές των πιστών, η οποία με τα άφθονα εισοδήματά της συντηρούσε τρία ελληνικά νοσοκομεία της Κωνσταντινούπολης (των Επτά Πύργων, του Γαλατά και του Σταυροδρομίου). Το 1837 επονομάστηκε Ιερά Νοσοκομειακή Μονή Ζωοδόχου Πηγής, όταν ιδρύθηκε με δική της χορηγία [νέο νοσοκομείο](#), έξω από τα τείχη. Ο σημερινός ναός ανεγέρθηκε το 1833 επί οικουμενικού πατριάρχη Κωνσταντίου Α΄ και εγκαινιάστηκε δύο χρόνια αργότερα⁸ ([εικ. 1](#)). Το αγίασμα βρίσκεται στον υπόγειο ναό και αναβλύζει από μαρμαρόκτιστη κρήνη, η οποία υδροδοτεί μικρή δεξαμενή με χρήση ενυδρείου (για χρυσόψαρα).

2.3. Η λατρεία της Θεοτόκου Ζωοδόχου Πηγής

Στη φήμη του προσκυνήματος οφείλεται η διάδοση του εικονογραφικού τύπου της Παναγίας Ζωοδόχου Πηγής διαχρονικά σε όλο τον ορθόδοξο κόσμο. Είναι αξιοσημείωτο ότι ψηφιδωτή παράσταση της εικόνας σώζεται στον [εσωνάρθηκα](#) της [Μονής της Χώρας](#) ([εικ. 5](#)). Κατά τη Μεταβυζαντινή εποχή δεκάδες ορθόδοξοι ναοί και μονές αφιερώθηκαν στην Παναγία Ζωοδόχο Πηγή ως παράκληση για τη θαυματουργική θεραπεία των ασθενών και ως σύμβολο των αγώνων κατά των Οθωμανών υπό την προστασία της Θεοτόκου. Το 19ο αιώνα διαδόθηκε ως επί το πλείστον στους Βούλγαρους και στους Σέρβους ([εικ. 6](#)). Έτσι, σε όλα τα τουρκοκρατούμενα Βαλκάνια υπάρχουν τόποι ή συνοικίες πόλεων με την ονομασία Μπαλουκλί (την τουρκική ονομασία του προσκυνήματος), όπου κατά κανόνα υπάρχουν πηγές, πηγάδια, στέρνες ή λουτρά, όπως, για παράδειγμα, στην πόλη Πλέβεν της Βουλγαρίας.

3. Το όνομα Μπαλουκλί, ο μύθος των ψαριών και τα εκεί θαύματα της Θεοτόκου

Από τους Τούρκους το προσκύνημα πήρε το όνομα Μπαλουκλί ή Βαλουκλί,⁹ που προέρχεται από την τουρκική λέξη «balık» («ψάρι») και σημαίνει «των ψαριών» ή «με τα ψάρια», πιθανότατα λόγω ύπαρξης ψαριών στα νερά της περιοχής. Με τη μονή του Μπαλουκλί συνδέεται [θρύλος για την Άλωση της Πόλης](#), ο οποίος περιγράφεται ποιητικά και από το Γεώργιο Βιζυηνό. Στη δεξαμενή του αγιάσματος υπήρχαν πάντα ψάρια, που τα είχε συνδέσει ο λαός με την παράδοση των επτά μισοτηγανισμένων ψαριών τα οποία πετάχτηκαν στο νερό όταν έπεσε η Πόλη και ξαναζωντάνεψαν, με τη μία πλευρά τους κόκκινη και την άλλη γκριζα.¹⁰

Εκτός από την παράδοση του Λέοντος με τον τυφλό, στα θαύματα που απαριθμεί ο Κάλλιστος, πολλά από τα οποία αφορούν βασιλείς και ιεράρχες, συγκαταλέγονται και τρία που συχνά εικονογραφούνται στις παραστάσεις της Ζωοδόχου Πηγής: η θεραπεία του δαιμονισμένου –αναγνωρίζεται από το δαίμονα που βγαίνει από το στόμα του ή από την αλυσίδα που είναι περασμένη στο λαιμό ή στο χέρι του–, η θεραπεία της στείρας γυναίκας –είναι μάλλον η Ζωή, η μητέρα του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου– που παριστάνεται με παιδί στην αγκαλιά, καθώς και η νεκρανάσταση του βαριά άρρωστου Θεσσαλού, ο οποίος ξεκίνησε με το πλοίο για να θεραπευτεί στην Πηγή, πέθανε στο ταξίδι και αναστήθηκε, όταν ο καπετάνιος τον μετέφερε με φορείο στο αγίασμα και τον περιέλουσε με τρεις κουβάδες νερό.¹¹

4. Ο εικονογραφικός τύπος της Παναγίας Ζωοδόχου Πηγής

Η παράσταση της Θεοτόκου Ζωοδόχου Πηγής είναι γνωστή από τις αρχές του 14ου αιώνα¹² και απαντά στην κρητική ζωγραφική σε δύο κυρίως παραλλαγές που αφορούν τη βρεφοκρατούσα Παναγία, η οποία προβάλλει σε φιάλη πάνω από τη δεξαμενή με το θαυματουργό νερό, όπως περιγράφεται και στην υμνογραφία.

Μονή Ζωοδόχου Πηγής (Μπαλουκλί), Εκτός Τειχών

Στην πρώτη παραλλαγή η Παναγία προβάλλει από απλή κυλινδρική φιάλη με κωνική βάση. Το νερό διαχέεται σε ορθογώνια δεξαμενή. Ο Χριστός κρατά **ειλητάριο**, υψώνει το δεξί χέρι σε ευλογία και στρέφει το κεφάλι προς τα αριστερά. Παράδειγμα αυτού του εικονογραφικού τύπου είναι η εικόνα του ζωγράφου Αγγέλου στη μονή της Οδηγήτριας στην Κρήτη. Το ίδιο θέμα εμπλουτίζεται σε εικόνα της δεύτερης πεντηκονταετίας του 15ου αιώνα στο όρος Σινά με δύο ασθενείς αριστερά και δεξιά της δεξαμενής, καθώς επίσης και με πολύπλοκα αρχιτεκτονήματα και με τους αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ σε προτομή.

Η δεύτερη παραλλαγή του θέματος αναπτύχθηκε ιδιαίτερα από το 16ο αιώνα και στη συνέχεια.¹³ Ο Χριστός εδώ ευλογεί με τα δύο χέρια και στρέφει το κεφάλι προς τα δεξιά. Η φιάλη αποτελείται από δύο λεκάνες με κοινό υποστάτη και φέρει πλούσιο ανθρωπομορφικό, ζωικό και φυτικό διάκοσμο. Γύρω από τη δεξαμενή στέκονται συνήθως άρρωστοι που περιμένουν να θεραπευθούν. Δύο ολόσωμοι άγγελοι που κρατούν ανοιχτά ειλητάρια πλαισιώνουν τη βρεφοκρατούσα Παναγία. Στην εικόνα τα ειλητάρια των αγγέλων με την περιέργη κόμμωση γράφουν: «χαίρε η τας ίασεις προχέουσα αφθόνως» και «χαίρε η δεξαμένη το ζωήρυτον ύδωρ».

Γι' αυτήν, τη δεξαμένη το ζωήρυτον ύδωρ, ο άγιος Σιλουανός γράφει ότι είναι δώρο του Θεού ως παράκληση και παραμυθία.

Η Θεοτόκος εικονίζεται σε διάφορους τύπους: **Οδηγήτρια**, **Ρόδον το Αμάραντον** ή με το Χριστό μπροστά της και τα χέρια υψωμένα στο πλάι. Στα ορθόδοξα χαρακτηριστικά από το 1744¹⁴ και εξής η φιάλη άλλοτε μοιάζει με κολυμπήθρα ή Άγιον Ποτήριον και άλλοτε με αναβρυτήριο (κρήνη) με μία ή δύο λεκάνες. Ο Διονύσιος ο εκ Φουρνά δίνει την περιγραφή της παράστασης¹⁵ και ο ίδιος ζωγράφησε μία εικόνα της Ζωοδόχου Πηγής το 1737,¹⁶ ένδειξη ότι από τις αρχές του 18ου αιώνα και εξής η παράσταση της Ζωοδόχου Πηγής γίνεται ένα από τα απαραίτητα θέματα της ορθόδοξης εικονογραφίας με μεγάλη διάδοση και ιδιαίτερο κύρος, λόγω της θαυματουργίας της Παναγίας και του τόπου λατρείας αλλά και της καταγωγής της από την Κωνσταντινούπολη.

1. Janin, R., *Le géographie ecclésiastique de l' empire Byzantine I: Le siège de Constantinople et le Patriarcat oecuménique 3: Les églises et le monastères* (Paris 1953), σελ. 221-228.
2. Προκόπιος, *Περί κτισμάτων* I.3, Hauri, J. – Wirth, G. (επιμ.), *Procopii Caesariensis opera omnia III: De aedificiis* (Leipzig 1905, αναθεωρημένη έκδοση Leipzig 1963), σελ. 20-21.
3. Migne, J.P. (επιμ.), *Patrologia cursus completus Series Graeca* CLXVIII (Paris 1857-1866), στήλ. 592 A.
4. Παπαστράτου, Ν., *Χάρτινες εικόνες. Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά (1665-1899)* Β (Αθήνα 1986), σελ. 172.
5. Νικηφόρος Κάλλιστος, Ξανθόπουλος, *Σύγγραμμα περί συστάσεως του σεβασμίου οίκου της εν Κωνσταντινουπόλει Ζωοδόχου Πηγής και των εν αυτή υπερφωώς τελεσθέντων θαυμάτων* (Κωνσταντινούπολις 1812).
6. Janin, R., *Le géographie ecclésiastique de l' empire Byzantine I: Le siège de Constantinople et le Patriarcat oecuménique 3: Les églises et le monastères* (Paris 1953), σελ. 227. Από τις απεικονίσεις της διακόσμησης του ναού αναφέρονται η Πεντηκοστή, η Σταύρωση, η Μεταμόρφωση, η Υπαπαντή και η Ανάληψη του Χριστού, η αγία Αγαθονίκη, οι Τρεις Ιεράρχες, ο άγιος Ονούφριος, ο άγιος Συμεών Στυλίτης κ.ά. Από τα σωζόμενα επιγράμματα του Μανουήλ Φίλη φαίνεται επίσης ότι υπήρχαν και οι εικόνες του αγίου Ιγνατίου και του αγίου Ιωάννη Ευχαΐτη. Βλ. *Anthologia palatina* I, σελ. 109-114.
7. Mansi, J.D. (επιμ.), *Acta sacrorum conciliorum, nova et amplissima collectio* I (Florentiae 1759, επανεκτύπωση 1960-1961), VIII, 882 A, 907 A, 930 B.
8. Janin, R., *Le géographie ecclésiastique de l' empire Byzantine I: Le siège de Constantinople et le Patriarcat oecuménique 3: Les églises et le monastères* (Paris 1953), σελ. 226.
9. Παπαστράτου, Ν., *Χάρτινες εικόνες. Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά (1665-1899)* Β (Αθήνα 1986), σελ. 172.

Μονή Ζωοδόχου Πηγής (Μπαλουκλί), Εκτός Τειχών

10. Παπαστράτου, Ν., *Χάρτινες εικόνες. Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά (1665-1899)* Β (Αθήνα 1986), σελ. 172.
11. Παπαστράτου, Ν., *Χάρτινες εικόνες. Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά (1665-1899)* Β (Αθήνα 1986), σελ. 172.
12. Την εποχή αυτή γράφτηκε από το Νικηφόρο Κάλλιστο Ξανθόπουλο η ακολουθία της Ζωοδόχου Πηγής, που ορίστηκε να ψάλλεται την Παρασκευή της Διακαινησίμου.
13. Για την εικονογραφική ανάλυση και την ιστορία του θέματος βλ. Πάλλας, Δ., *Ζωοδόχος Πηγή (Αθήνα)*, σελ. 201-224.
14. Το πρώτο γνωστό χαρακτηριστικό είναι του Χριστοφόρου Ζεφάρ και έχει χαραχθεί στη Βιέννη. Βλ. Παπαστράτου, Ν., *Χάρτινες εικόνες. Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά (1665-1899)* Β (Αθήνα 1986), σελ. 172.
15. Διονυσίου του εκ Φουρνά, *Ερμηνεία της ζωγραφικής τέχνης* (εν Πετρούπολει 1909), σελ. 145.
16. Ξυγγόπουλος, Α., «Τέσσερις φορητές εικόνες του Διονυσίου», *Ελληνικά* 10 (1938), σελ. 274-275, εικ. 2.

Bibliography :

	Janin R. , <i>La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin, I. Le Siège de Constantinople et le Patriarcat Oecuménique 3: Les églises et les monastères</i> , 2, Paris 1969
	Παπαστράτου Ν. , <i>Χάρτινες εικόνες. Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά (1665-1899)</i> , τόμ. Β', Αθήνα 1986
	ο εκ Φουρνά Διονύσιος , <i>Ερμηνεία της ζωγραφικής τέχνης</i> , εν Πετρούπολει 1909
	Γεδεών Μ. , <i>Η Ζωοδόχος Πηγή και τα ιερά αυτής προσαρτήματα</i> , Αθήνα 1886
	Richter J.P. , <i>Quellen der byzantinischen Kunstgeschichten</i> , Wien 1897
	Bénay S. , "Le monastère de la Source", <i>Échos d'Orient</i> , III, 1899, 223-226, 295-300
	Talbot A.M. , "Epigrams of Manuel Philes on the Theotokos tes Peges and its Art", <i>Dumbarton Oaks Papers</i> , 48, 1994, 135-165
	Nomides M.I. , <i>Η Ζωοδόχος Πηγή</i> , Istanbul 1937
	Kimball V. , <i>Theotokos of the Life Giving Fountain (Licentiate in Sacred Theology)</i> , 2000
	Ξυγγόπουλος Α. , <i>Σχεδιάσμα ιστορίας της θρησκευτικής ζωγραφικής μετά την Άλωσιν</i> , Αθήνα 1957

Webliography :

	Mary and Fountain in Art http://campus.udayton.edu/mary/resources/aoeu.htm
	Theotokos, life-giving Fountain, Feast http://campus.udayton.edu/mary/questions/yq/yq122.html

Glossary :

Μονή Ζωοδόχου Πηγής (Μπαλουκλί), Εκτός Τειχών

	ειλητόν ή ειλητάριο, το
Μακρόστενη χειρόγραφη περιγραφή, τυλιγμένη γύρω από ξύλινο ή κοκάλινο κοντάρι.	
	νάρθηκας, ο
Στην εκκλησιαστική αρχιτεκτονική νάρθηκας ονομάζεται ο εγκάρσιος προθάλαμος στη δυτική πλευρά ενός ναού. Σε αυτόν παρέμεναν οι κατηγούμενοι και εκεί εκτελούνταν ορισμένες πράξεις της λειτουργίας. Ο προθάλαμος τοποθετείται μπροστά από το μεσαίο και τα πλάγια κλίτη ως εξωνάρθηκας ή μπροστά από την πρόσοψη της εκκλησίας ως εξωνάρθηκας. Ο εξωνάρθηκας μπορεί να έχει τη μορφή ανοιχτής κιονοστήριακτης στοάς.	
	Οδηγήτρια, η
Εικονογραφικός τύπος της Παναγίας, από τους πλέον δημοφιλείς. Η Θεοτόκος εικονίζεται ολόσωμη, όρθια, ελαφρά στραμμένη προς τα δεξιά ως προς το θεατή, κρατώντας στην αγκαλιά της το Βρέφος. Ο τύπος οφείλει το όνομά του σε μία, κατά την παράδοση, θαυματουργή εικόνα της Παναγίας σε αυτόν τον τύπο που βρισκόταν στη μονή των Οδηγών στην Κωνσταντινούπολη.	
	Ρόδον το Αμάραντον, το
Στη βυζαντινή τέχνη με τον όρο Ρόδον το Αμάραντον προσδιορίζεται ο εικονογραφικός τύπος απεικόνισης της Παναγίας, στον οποίο η Παναγία καθημένη και εστεμμένη κρατά στα αριστερά το δωδεκαετή Χριστό, όρθιο, εστεμμένο, με αυτοκρατορικά ενδύματα. Ενίοτε η παράσταση εμπλουτίζεται με επιμέρους εικονογραφικά θέματα, με συνηθέστερο τις αγγελικές δυνάμεις και με το ρόδο που κρατά η Παναγία στο δεξί της χέρι.	

Sources

Προκόπιος, *Περί κτισμάτων* I.3, Hauri, J. – Wirth, G. (eds), *Procopii Caesariensis opera omnia III: De aedificiis* (Leipzig 1905, αναθεωρημένη έκδοση Leipzig 1963), σελ. 20-21.

Mansi, J.D. (ed.), *Acta sacrorum conciliorum, nova et amplissima collectio* I (Florentiae 1759, επανεκτύπωση 1960-1961) VIII, 882 A, 907 A, 930 B.

Migne, J.P. (ed.), *Patrologia cursus completus Series Graeca* CLXVIII (Paris 1857-1866), στήλ. 592 A.

Νικηφόρος Κάλλιστος, Ξανθόπουλος, *Σύγγραμμα περί συστάσεως του σεβασμίου οίκου της εν Κωνσταντινουπόλει Ζωοδόχου Πηγής και των εν αυτή υπερφύως τελεσθέντων θαυμάτων* (Κωνσταντινούπολις 1812).

Quotations

1α. Απολυτίκιον Ζωοδόχου Πηγής (Ήχος α')

«Ο ναός σου, Θεοτόκε, ανεδείχθη παράδεισος, ως ποταμούς αειζώους αναβλύζων ιάματα ω προσερχόμενοι πιστώως, ως Ζωοδόχου εκ Πηγής, ρώσιν αντλούμεν, και ζώην την αιώνιον, πρεσβεύεις γαρ συ τω εκ σου τεχθέντι, Σωτήρι Χριστώ, σωθήναι τας ψυχάς ημών».

1β. Μεγαλυνάριο

«Υδωρ το ζωήρυτον της Πηγής, μάννα το προχέον, τον αθάνατον δροσισμόν το νέκταρ το Θεϊόν την Ξένην αμβροσίαν το μέλι το εκ πέτρας, πίστει τιμήσωμεν».

2. Το Μπαλουκλί

Σαράντα μέρες πολεμά ο Μωχαμέτ να πάρη
την Πόλη τη μεγάλη.
Σαράντα μέρες έκαμεν ο γούμενος το ψάρι
στα χείλη του να βάλη.
Απ' τις σαράντα κι ύστερα πεθύμησε να φάγη
τηγανισμένο ψάρι.
— Αν μας φυλάγ' η Παναγιά, καθώς μας εφυλάγει,
την Πόλη ποιος θα πάρη;
Ρίχτει τα δίχτυα στο γαλό, τρία ψαράκια πιάνει,
— Θεός να τα 'βλογήσει

Μονή Ζωοδόχου Πηγής (Μπαλουκλί), Εκτός Τειχών

Το λάδι βάλλει στη φωτιά μες στ' αργυρό τηγάνι,
για να τα τηγανίση.
Τα τηγανίζ' από τη μια και πα να τα γύρισε
κι από το άλλο μέρος.
Ο παραγιός του βιαστικά πετά να του μιλήση,
και τα 'χασεν ο γέρος!
— Μην τηγανίζης, γέροντα, και μόσχισε το ψάρι
στην Πόλη τη μεγάλη!
την Πόλη την εξακουστή οι Τούρκοι έχουν πάρει,
μάς κόβουν το κεφάλι!
Στην Πόλη Τούρκου δεν πατούν κι Αγαρηνού ποδάρια!
Μου φαίνεται σαν ψέμα!
Μ' αν είν' αλήθεια το κακό, να σηκωθούν τα ψάρια,
να πέσουν μες στο ρέμα!
Ακόμα ο λόγος βάσταγε, τα ψάρια απ' το τηγάνι,
τη μια μεριά ψημένα,
πηδήξανε και πέσανε στις λίμνης τη λεκάνη,
γερά, ζωντανεμένα.
Ακόμα ως τώρα πλέουνε, κόκκιν' από το μέρος,
όπου τα είχε ψήσει.
Φυλάγουν το Βυζάντιο ν' αναστηθή,
κι ο γέρος να τ' αποτηγανίση.

Γεώργιος Βιζυηνός, *Ατθίδες Αύραι*.

3. Εικονογραφική ανάλυση και ιστορία της β' παραλλαγής

«...Ότε ίστατο παρά τον Σταυρόν, τότε ως ωκεανός απέραντος ήτο η θλίψις Αυτής, και οι πόνοι της ψυχής Αυτής ήτο ασυγκρίτως μεγαλύτεροι του αδαμιαίου πόνου μετά την έξωσιν εκ του Παραδείσου, διότι και η αγάπη Αυτής ήτο ασυγκρίτως μεγαλύτερα της αγάπης του Αδάμ εν τω Παραδείσω. Και εάν επέζησεν, επέζησε μόνον θεία δυνάμει, διά της ενισχύσεως του Κυρίου, διότι η ευδοκία Αυτού ήτο όπως ίδη την Ανάστασιν, και ύστερον, μετά την Ανάληψιν Αυτού, παραμείνη ως παράκλησις και χαρά των Αποστόλων και του νέου χριστιανικού λαού».

Πάλλας, Δ., *Ζωοδόχος Πηγή (Αθήνα)*, σελ. 201-224.